

Reżim komunistyczny wobec Cerkwi prawosławnej w Polsce południowo-wschodniej (1944-1989)

Celem niniejszej rozprawy jest ukazanie działań reżimu komunistycznego wobec Cerkwi prawosławnej w południowo-wschodniej Polsce w latach 1944-1989. Autor rozumie pod pojęciem reżimu strukturę polskiej partii komunistycznej, administrację centralną wraz z podległą jej strukturą terenową, a także aparat bezpieczeństwa. To one prowadziły represyjną politykę wobec społeczeństwa. Dotyczyło to także Kościołów i związków wyznaniowych.

Polski Kościół prawosławny w związku ze zmianami terenowymi i ludnościowymi w czasie i po II wojnie światowej przeszedł różne zmiany począwszy od rozkładu parafii, ale także struktury diecezjalnej i obsady personalnej, co miało istotny wpływ na losy Cerkwi prawosławnej w Polsce w okresie powojennym

W rozdziale 1 przedstawiono stan Cerkwi prawosławnej krótko przed II wojną światową, zmiany w trakcie wojny oraz problemy tego Kościoła w latach 1944-1951. Dotyczyły one kwestii jurysdykcyjnych w regionie białostockim, odsunięcia metropolity Dionizego od zarządzania Kościołem, sprawy autokefalii oraz wyboru nowego zwierzchnika Kościoła prawosławnego w Polsce w osobie metropolity Makarego. Autor scharakteryzował też politykę wyznaniową i narodowościowo-etniczną komunistycznego państwa przedstawiając jej podstawy teoretyczne i struktury państwowe odpowiedzialne za jej realizację.

W rozdziale 2 omówiono zmiany demograficzne w południowo-wschodniej Polsce w związku z przesiedleniami ludności ukraińskiej i łemkowskiej do Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej oraz tych dokonanych w ramach akcji „Wisła”. Istotnym zagadnieniem było opisanie procesu rozkładu parafii prawosławnych w omawianym regionie.

Rozdział 3 poświęcony jest problemom związanymi z tworzeniem struktur Kościoła prawosławnego w Polsce południowo-wschodniej. Zwrócono uwagę na politykę władz komunistycznych w sprawie powoływania nowych parafii oraz wobec prawosławnego duchowieństwa pracującego w owych parafiach. Ważnym elementem tworzenia struktur Cerkwi prawosławnej w Polsce południowo-wschodniej było wspieranie prawosławnego duchowieństwa i parafii. Odbywało się ono przede wszystkim poprzez przekazywanie unickich świątyń, sprzętów liturgicznych, pomocy w remontach cerkwi, ale także bezpośrednio – finansowe i materialne – wspierania duchowieństwa i parafii. Fragment ten zawiera też omówienie spraw działalności duszpasterskiej.

Rozdział 4 przedstawia liczne sytuacje sporne obecne na tym terenie. Dotyczyły one przede wszystkim użytkowania świątyń, ale także konfliktów między prawosławnymi kapłanami czy sporów między kapłanami a władzami państwowymi.

Dysertację uzupełniają wstęp i zakończenie, tabele oraz mapy.

Autor wyraża przekonanie, że niniejsza rozprawa przyczyni się do głębszego poznania polityki wyznaniowej reżimu komunistycznego w Polsce wobec Kościołów i związków wyznaniowych.

Przemysław Misiołek